

У романі Софії Андрухович архітектура Станіславова відображає його душу. «Станіславів не порівняєш ні з мурашником, ні з вуликом, ні з павутиною. У комах усе впорядковано і чітко, усе має власну причину і наслідок. У цьому місті теж є причини й наслідки, тільки вони так глибоко сплутані в хаотичний клубок випадковостей, що несила дошукатися тут жодної логіки» [1, с. 61]. Місто постає цілим всесвітом, де співіснують люди, вулиці, будинки.

Отже, урбаністичний сюжет роману «Фелікс Австрія» Софії Андрухович вибудовано на протиставленні центру міста та його околиць. Окремі епізоди дають можливість окреслити цілісний міський текст, у якому локальні окраїни дають можливість побачити середмістя. Сучасний міський текст показує протистояння центру та маргінесу як певну гру, не позбавлену елементів карнавалу.

Список використаної літератури

1. Андрухович С. Фелікс Австрія : роман. Львів: Видавництво старого Лева, 2022. 288 с.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека : Український літературний постмодернізм: монографія вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Критика, 2013. 344 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
4. Павличко С. Теорія літератури. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. С. 210.

Юлія Гарасим,

Науковий керівник – доктор філологічних наук,
професор Тетяна Вільчинська
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДОКИ СВІТЛО НЕ ЗГАСНЕ НАЗАВЖДИ»

Фразеологізми справедливо вважають «специфічними рисами кожної мови», «квінтесенцією національного обличчя мови», «згустками розуму і знання». У фразеології, за висловом М. Рильського, «дух мови». Стилістику й конотацію мовних одиниць Л. Блумфілд певним чином пов'язував із тією професією або ремеслом, звідки вони взяті. Різні думки щодо стилістичних особливостей фразеологічних одиниць, їхньої класифікації та питання функціонування в текстах висловлювало багато вчених, зокрема Л. Авксент'єв, В. Білоноженко, І. Гнатюк, В. Дубинський, Г. Їжакевич, Л. Скрипник, В. Ужченко, Д. Ужченко, І. Чередниченко, Л. Щербачук та інші [5, с. 238].

Зауважимо, що можливості формування експресивних емоційно-оцінних конотацій у сфері фразеології набагато ширші, ніж у сфері лексики. Отож, особливості семантики слова та фразеологічної одиниці зумовлюють неоднакове їх призначення в художньому мовленні тому, що у фразеологізмах конотативний елемент значення домінує над денотативним, тобто вони є виразнішими з емоційно-експресивного погляду [5, с. 10].

Фразеологічна одиниця (ФО), як компонент будь-якого тексту, тісно пов'язана з контекстом твору. Саме в живому мовленні вона виявляє свій зміст повною мірою. Аналіз фразеологізму окремо від контексту малоефективний, не забезпечує розкриття глибини його семантики, оскільки він здебільшого вступає у складні смислові відношення з певним контекстом. Тільки тоді фразеологічна одиниця набуває експресивного характеру [1, с. 49].

Насамперед доречні фразеологічні одиниці в художній творчості, оскільки формують індивідуальний стиль автора. Багато письменників у своїх творах звертаються до фразеологізмів – поліфункціональних експресивних одиниць художнього мовлення саме через відчуття нестачі засобів вираження емоційності. З огляду на це тема запропонованого повідомлення, присвяченого аналізу фразеологізмів у канві художнього тексту, є актуальною.

Метою дослідження було з'ясувати, які стилістичні функції виконують фразеологізми в художньому тексті.

Відомо, що стійкі сполуки у літературних творах реалізуються через призму художньо-образного світобачення та є органічним елементом мови творів багатьох письменників Широко представлені вони і в прозі відомого сучасного українського письменника Макса Кідрука, який використовує фраземи як активний образотворчий чинник авторської оповіді. Через них письменник розкриває внутрішній світ, настрій, світогляд персонажів, передає своє ставлення до зображуваних подій, акцентує на смисловій та стильовій позиціях мовних засобів тощо.

В. Ужченко зазначає, що стилістичну забарвленість фразеологізму визначає його стильова приналежність, закріпленість за певними сферами мовленнєвого спілкування. Окрім цього, стилістично забарвленими називаються і фразеологічні одиниці, що перебувають за межами літературної мови, як-от просторічні. Стилістичне забарвлення фразеологізму найтісніше пов'язане з експресивністю, емоційністю та оцінністю. Також мовознавець стверджує, що фразеологізми виконують найрізноманітніші стилістичні функції: «Стилістична функція фразеологічних одиниць постає однією з основних кваліфікаційних ознак фразеологічних одиниць» [3, с. 96].

При аналізі фразем у творах українського прозаїка Макса Кідрука враховували стилістичні функції ФО, які виділив В. Ужченко, а саме:

- 1) оцінну;
- 2) емоційно-експресивну;
- 3) відтворення внутрішнього стану персонажа;
- 4) заголовну функцію [4, с. 251-256].

Досліджуючи фразеологічне багатство роману «Доки світло не згасне назавжди», констатуємо, що багатьом фраземам властива оцінна функція, суть якої полягає в тому, що фразеологічні одиниці не тільки називають предмет (особу), скільки оцінюють, характеризують його. Також вони викликають у читача певне ставлення до зображуваного, дають оцінку – позитивну чи

негативну. Значну частину таких фразеологізмів автор вживає для опису зовнішності чи характеру людини: *капати на мізки, варитися у власному соку, мертвого розсмішити, не кривити душею* та інші, напр.: «Він не кричав, не підвищував голосу, просто монотонно *капав на мізки...*» [2, с. 38] – означає «набридав, був набридливим»; «Не те щоби вона зовсім не любила Григора – Статник був розумний, міг *розсмішити мертвого*, й до весілля вони аж півроку зустрічались, а це у випадку Уляни, яка змінювала чоловіків частіше за рукавички, щось та й означало, – проте якби не «Азовмаш», який виділяв квартири тільки сім'ям, навряд чи коли-небудь вийшла б за нього» [2, с. 39] – «мати гарне почуття гумору»; «Двоє його друзів, яким *вистачило клепки пристебнутися, відбулися подряпинами*» [2, с. 37] – «бути достатньо розумним».

З оцінною тісно пов'язана емоційно-експресивна функція. Фразеологічні одиниці, характеризуючи психічний стан мовця, викликають позитивні чи негативні почуття, передбачають існування додаткового стилістичного колориту. Емоційне ставлення зазвичай експресивне. У виразах відчутне явне перебільшення, нереальність дії [5, с. 253]. У мовній картині світу автора роману «Доки світло не згасне назавжди» виявлено такі ФО, яким властива ця функція, як: *бити дрижаки, надути щоки, сховати очі, зціпити зуби* тощо. Напр.: «Повітря досі тремтіло від спеки, проте Руту *били дрижаки*» [2, с. 93]; «Корчив з себе ображеного. *Надув щоки так, що ті ледве не луснули*» [2, с. 108]; «Не буду, – дівчина *сховала очі*. – Пробач» [2, с. 193].

Для багатьох фразеологізмів характерна функція відтворення внутрішнього стану персонажа. Такі ФО виражають психічний стан людини, її настрої, переживання та почуття: *неначе на голках, затамувати подих, світ немовби потьм'янів, провалитися крізь землю* та інші. Майже усі фрази цього типу автор вкладає в уста головної героїні твору, яка перебуває у складній життєвій ситуації – на межі життя і смерті. Проілюструємо це прикладами з тексту: «Рута весь вечір просиділа, *неначе на голках*» [2, с.75] – означає «нервуючись»; «Дівчина ще раз її оглянула – *затамувавши подих і*

*напружившись, наче боялася, що зі стін полізе якась нечисть» [2, с. 223] – «уповільнити або затримати дихання від страху»; «Боже, який жах. Їй хотілося **провалитися під землю**» [2, с. 456] – «відчувати сором».*

Важливою, на нашу думку, є заголовна функція стійких сполук. Ініціальна позиція заголовка (назви) твору має суттєве значення для встановлення контакту з читачем. Поряд із нейтральними заголовками і назвами, у яких подається тема, уживаються експресивні заголовки. Виразові якості фразеологізмів, конденсація думки, афористичність, образність, експресія спричиняють використання їх у заголовній функції.

Особливістю назви роману Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» є те, що сам заголовок є авторським фразеологізмом евфемістичного типу. Тобто ця фразеологічна одиниця вжита з метою пом'якшення основного значення.

ФО *доки (тоді) світло не згасне назавжди* означає «доки не помреш». Далі у тексті роману автор розвиває цю думку так: *«Тікатимеш, може, досить довго. Але врешті-решт вони наздоженуть тебе. І **тоді світло для тебе згасне назавжди. Воскресити людину... – Він гучно пирхнув. – Повір мені – таке ніколи не розсмокчеться. Раніше чи пізніше ці потвори дістануть тебе**».* [2, с. 389].

Отже, у творі М. Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» фразеологізми виконують важливі стилістичні функції, надають нового звучання оповіді. Загалом досліджений художній текст вирізняється широким підбором фразеологізмів, що базуються на таких чинниках, як лінгвістичні властивості самої одиниці й запрограмована письменником ситуація. До найважливіших функцій, як засвідчив проаналізований матеріал, належать оцінна, емоційно-експресивна, функція відтворення внутрішнього стану персонажа і заголовна функція.

Список використаної літератури

1. Драган Ю. М. Стилістичні функції фразеологічних одиниць в прозі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2017. Вип. 9. С. 49-55.
2. Кідрук М. Доки світло не засне назавжди: роман. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 560 с.
3. Ужченко В. Д. Стилістичне використання фразеологізмів. Київ, 1990. 115 с.
4. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія: навч. посібник. Харків: Основа, 1990. 167 с.
5. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 494 с.

Марія Левицька,

Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Ірина Бабій,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ «СОЛЯРІС» СТАНІСЛАВА ЛЕМА

Фразеологізми як об'єкт дослідження є цікавою та актуальною темою для лінгвістичних досліджень. Вони відображають мовотворчість та еволюцію мовного вжитку, а також вплив суспільних, культурних та технологічних змін на мову. Фразеологізми були предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців: Олександра Потебні, Яна Михайловського, Леоніда Булаховського, Віктора Ужченка, Галини Удовиченко, Ірини Гнатюк, Лариси Скрипник, Наталії Венжинович та ін.

В останні десятиріччя активізувалися дослідження фразеологічних одиниць (ФО) в різних аспектах. Актуальним сьогодні є лексикографічне опрацювання фразеологізмів, сформовано окрему галузь – фразеографію. Фразеографічні праці містять інформацію не лише про фраземне багатство мови, а й про ідіостилю письменникам [1]. «Оскільки основними ознаками ФО